

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

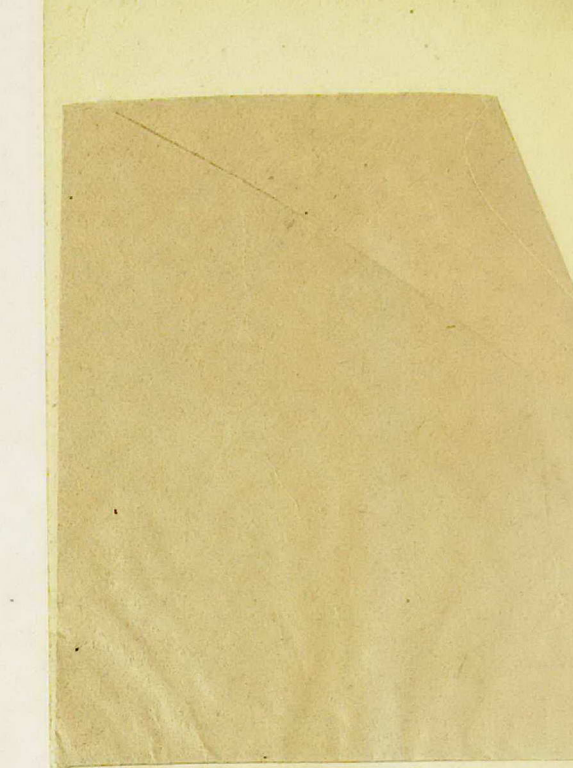
ԸՆԿ. ՍՏԱԼԻՆԻ ԶՐՈՒՅՑԸ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԳՐՈՂ

Հ. Զ. ՈՒԵԼՍԻ ՀԵՏ

Պ Ե Տ Ն Ր Ա Տ

1000
485

ՍՏՈՒԳԼԱՅ Է 1961 թ.

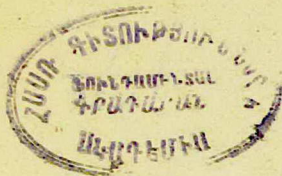
ԸՆԿԵՐ ՍՏԱԼԻՆԻ ԶՐՈՒՅՑԸ

ԱՆԳԼԻՍԻ ԳՐՈՂ

Հ. Զ. ՈՒԵԼՍԻ ՀԵՏ

(1934 իմ լիտ 23-իմ)

9422

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1984

Պատ. խմբագիր Ռաժիկ Արայան
Թարգմանիչ Վ. Յերգիրաթյան

■

Յեթ. խմբագիր Յ. Խաչվանյան
Մրբագրիչ Վ. Մանուկյան

■

Պետհրատի տպարան. Պատվեր 1623
Դրամակի 8743, Հրատարակչ. 3178
Տպրած 10,

Տ.

A $\frac{I}{1025}$

Ուելս. Յես շատ յերախտապարտ
եմ Ձեզ, մ—ր Ստալին, այն բանի
համար, վոր Դուք համաձայնեցիք
ընդունել ինձ: Յես վերջերս յեղա
Միացյալ Նահանգներում, յերկարա-
տե զրույց ունեցա նախագահ Ռուզ-
վելտի հետ և փորձեցի պարզել, թե
ինչումն են կայանում նրա ղեկա-
վարող գաղափարները: Այժմ յես
յեկել եմ Ձեզ մոտ, վորպեսզի հարց
ու փորձ անեմ Ձեզ, թե ի՛նչ եք ա-
նում Դուք աշխարհը փոխելու հա-
մար...

Ստալին. Վոչ այնքան շատ բան...

Ուելս. Յես յերբեմն թափառում

եմ աշխարհից աշխարհ և, ինչպես
հասարակ մարդ, նայում, թե ինչ է
կատարվում իմ շուրջը:

Ստալին. Ձեզ նման խոշոր դոր-
ծիչները «հասարակ մարդիկ» չեն:
Անշուշտ, միայն պատմությունը
կկարողանա ցույց տալ, թե ինչքան
նշանակալի յե այս կամ այն խոշոր
դործիչը, բայց համենայն դեպս
Դուք նայում եք աշխարհին վոչ իր-
բև «հասարակ մարդ»:

Ուելս. Յես մտադիր չեմ համեատ
ձեանալ: Յես ուզում եմ ասել, վոր
ձգտում եմ աշխարհը տեսնել հասա-
րակ մարդու, և վոչ թե կուսակցա-
կան քաղաքագետի կամ պետական
պատասխանատու դործչի աչքերով:
Միացյալ Նահանգներում կատարած
իմ ճանապարհորդությունը ցնցող
տպավորություն դործեց ինձ վրա:
Փլվում ե հին Ֆինանսական աշխար-
հը, նոր ձեով ե վերակառուցվում
յերկրի տնտեսական կյանքը: Լենինն

իր ժամանակ ասել ե, թե պետք ե
«սովորել առևտուր անել», սովորել
այդ կապիտալիստներից: Այժմ կա-
պիտալիստները պետք ե սովորեն ձե-
ղանից, ըմբռնեն սոցիալիզմի վողին:
Ինձ թվում ե, վոր Միացյալ Նահանգ-
ներում խոսքը վերաբերում ե խոր
վերակազմակերպության, պլանային,
աշխինքն սոցիալիստական տնտեսու-
թյան ստեղծմանը: Դուք ե Ռուզվել-
տը մեկնում եք յերկու տարբեր յե-
լակետերից: Բայց արդյոք չկա՞ դա-
դախարական կապ, դադախարական
ազդակցություն Վաշինգտոնի ե
Մոսկվայի միջև: Որինակ՝ Վաշինգ-
տոնում իմ աչքին խփեց նույնը, ինչ
կատարվում ե այստեղ՝ վարչական
ապարատի ընդլայնում, պետական
մի շարք կարգավորող որդանների
ստեղծում, համապարփակ հասարա-
կական սպասարկության կազմակեր-
պում: Ճիշտ այնպես, ինչպես ձեր

յերկրում, նրանց ևս սլակառում և
դեկավարելու կարողությունը :

Ստալին. ԱՄՆ-ն այլ նպատակ ու-
նեն, քան մեզ մոտ, ԽՍՀՄ-ում : Այն
նպատակը, վոր հետապնդում են ա-
մերիկացիները, առաջ և յեկել տըն-
տեսական անկանոնության, տնտե-
սական ճգնաժամի հոգի վրա : Ամե-
րիկացիներն ուզում են տրժնել ճշգ-
նաժամից մասնավոր-կատարալիս-
տական գործունեյության հիման
վրա, առանց փոխելու տնտեսական
բաղան : Նրանք ձգտում են մինխմու-
մի հասցնել այն քայքայումը, այն
վնասը, վոր սլատճառում և գոյու-
թյուն ունեցող տնտեսական սխառե-
մը : Իսկ մեզ մոտ, ինչպես Դուք գի-
տեք, ավերված հին տնտեսական բա-
ղայի փոխարեն ստեղծված և բոլո-
րովին այլ, նոր տնտեսական բաղա :
Նույնիսկ, յեթե այն ամերիկացիե-
րը, վորոնց մասին Դուք խոսում եք,
մասամբ հասնեն իրենց նպատակին,

այսինքն մինիմումի հասցնեն այդ-
վնասը, ապա այդ դեպքումն ել նրանք
չեն վոչնչացնի այն անարխիայի ար-
մատները, վոր հատուկ ե գոյու-
թյուն ունեցող կապիտալիստական
սխտեմին: Նրանք պահպանում են
այն տնտեսական կարգը, վորն ան-
պայմանորեն պետք ե հասցնի, չի
կարող չհասցնել անարխիայի՝ ար-
տադրության մեջ: Ուրեմն լավա-
զույն դեպքում խոսք պիտի լինի վոչ
թե հասարակության վերակառուց-
ման, վոչ թե անարխիային և ճղնա-
ժամերին ծնունդ տվող հին հասարա-
կակարգի վոչնչացման մասին, այլ
նրա առանձին բացասական կողմե-
րի սահմանափակման, նրա առանձին
եկեղեցիների սահմանափակման մա-
սին: Սուբյեկտիվորեն այդ ամերի-
կացիները գուցե և մտածում են, թե
վերակառուցում են հասարակու-
թյունը, — բայց օբյեկտիվորեն հա-
սարակության այժմյան բաղան

պահպանովում ե նրանց մօտ: Դրա համար եւ, որչեղտիւմորեն, հասարակութեան վոչ մի վերակառուցում չի ստացվի:

Ձի լինի ե պլանային տնտեսութեան: Իսկ ի՞նչ ե պլանային տնտեսութեանը, վորո՞նք են նրա մի քանի հատկանիշերը: Պլանային տնտեսութեանը ձգտում ե վոչնչացնել գործադրկութեանը: Յենթադրենք, թե հաջողվի, պահպանելով կապիտալիստական կարգը, գործադրկութեանը հասցնել վորոչ մի նիւմումի: Բայց չե՞ վոր վոչ մի կապիտալիստներեք ե վոչ մի գնով չի համաձայնի գործադրկութեան լիակատար վերացմանը, գործադրկիների պահեստի այն բանակի վոչնչացմանը, վորի դերն ե ճնշում գործ դնել աշխատանքի շուկայի վրա, ապահովել եժան վարձատրվող աշխատող ձեռներ: Ահա Ձեզ արդեն մի ճեղքվածք բուրժուական հասարակութեան

«սլանային տնտեսութեան» մեջ :
Պլանային տնտեսութեանը յեն-
թադրում է, այնուհետև, վոր ար-
տադրութեան ուժեղանում է ար-
դյունաբերութեան այն ճյուղերում,
վորոնց արդյունքներն առանձնապէս
պետք են ժողովրդական մասսանե-
րին : Իսկ Դուք գիտեք, վոր արտա-
դրութեան ընդարձակումը կապիտա-
լիզմի ժամանակ տեղի յե ունենում
բոլորովին այլ շարժառիթներով,
վոր կապիտալը ձգտում է դեպի
տնտեսութեան այն ճյուղերը, վոր-
տեղ ամէլի նշանակալի յե շահույթի
նորման : Յերբեք Դուք չեք կարող
ստիպել կապիտալիստին ինքն իրեն
վնաս հասցնելու և համաձայնելու
շահույթի ամէլի նվազ նորմայի,
հանուն ժողովրդական կարիքների
բավարարման : Առանց ազատվելու
կապիտալիստներից, առանց վերջ
տալու արտադրութեան միջոցների
մասնավոր սեփականութեան սկզբ-

բունքին, 'Ի ուր չեք ստեղծի պլանա-
յին տնտեսություն:

Ուելս. Յեռ համաձայն եմ Ձեր ա-
սածներից շատերի հետ: Ստեփանն յետ
կուղեյի ընդդէն, վոր յեթե յեր-
կիրն ամբողջութեամբ ընդունի պլա-
նային տնտեսութեան սկզբունքը,
յեթե կառավարութեանը քիչ առ
քիչ, քայլ առ քայլ սկսում ե հետե-
վողականորեն կիրառել այդ սկզբուն-
քը, ապա, վերջին հաշիւով, ֆինան-
սական ոլորտիսիան կ'ընչանա ե
կհաստատովի սոցիալիզմն այն իմաս-
տով, ինչ իմաստով այն հասկանում
են անգլո-սաքսոնական աշխարհում:
«Նոր կարգի» ռուղիւնայան լողունոյ-
ները հակայական եֆեկտ ունեն ե
ըստ իս, սոցիալիստական լողունոյներ
են: Ինձ թվում ե, վոր փոխանակ
ընդդէնու հակամարտութեանը յեր-
կու աշխարհների միջե, պետք եր
արդի պայմաններում ձգտել լեզվի

ընդհանրություն հաստատելու բոլոր
կառուցողական ուժերի միջև:

Ստալին. Յերբ յես խոսում եմ
սլլանային տնտեսության սկզբունքն
իրադործելու անկարելիության մա-
սին՝ կապիտալիզմի տնտեսաւ շն բա-
ղայի սղահսլանումով հանդերձ, յիս
դրանով ամենեկին չեմ ուղում փոք-
րացնել Ռուզվելտի անձնական աղըն-
բախ հատկությունները— նրա ձեռ-
ներեցությունը, արիությունը, վըճ-
ռականությունը: Անտարակույս,
արդի կապիտալիստական աշխարհի
բոլոր կապիտաններից Ռուզվելտն
ամենատեղեղ դեմքն է: Ուստի և յես
կուղեյի մի անղամ ևս ընդդժել, վոր
իմ այն համողմունքը, թե կապիտա-
լիզմի սղայմաններում անհնար է
սլլանային տնտեսություն, բնավ չի
նչանակում կասկած նախաղահ Ռուզ-
վելտի անձնական ընդունակություն-
ների, տաղանդի և արիության մա-
սին: Բայց ամենատաղանդավոր զո-

րաւարը, յեթե պայմանները չեն նպաստում նրան, չի կարող հասնել այն նպատակին, վորի մասին Դուք խոսում եք: Տեսականորեն, անշուշտ, չի բացառւում, վոր կարելի յի կապիտալիզմի պայմաններում, քիչ առ քիչ, քայլ առ քայլ զնալ գեպի այն նպատակը, վոր Դուք անվանում եք սոցիալիզմ այդ բառի անդր-ստորոնական մեկնաբանությամբ: Բայց ի՞նչ կնշանակի այդ «սոցիալիզմը»: Լաւադույն գեպքում՝ կապիտալիստական սլոֆիստի ամենից անսանձ առանձին ներկայացուցիչների վորոշ սանձահարումը, կարգավորող սկզբութունքի վորոշ ուժեղացումը ժողովրդական տնտեսության մեջ: Այս բոլորը լավ: Բայց հենց վոր միտք վելտը, կամ արդի բուրժուական աշխարհի վորեւե այլ կապիտան ուղենա ձեռնարկել վորեւե լուրջ բանի կապիտալիզմի հիմունքների դեմ, նա անխուսափելիորեն կատարյալ անհա-

ջողության կմատնվի: Չե՞ վոր բան-
 կերը Ռուզվելտի ձեռքում չեն, չե՞
 վոր արդյունարերությունը նրա ձեռ-
 քում չե, չե՞ վոր խոշոր ձեռնարկու-
 թյունները, խոշոր տնտեսություն-
 ները նրա ձեռքում չեն: Չե՞ վոր այս
 բոլորը մասնավոր սեփականություն
 ե: Յե՛վ յերկաթուղիները, և՛ առե-
 տրական նավատորմը— այս բոլորը
 մասնավոր տերերի ձեռքումն ե:
 Յե՛վ, վերջապես, վորակավորված
 աշխատանքի բանակը, ինժեներները,
 տեխնիկները, չե՞ վոր նրանք ևս
 Ռուզվելտի ձեռքում չեն, այլ մաս-
 նավոր տերերի, նրանք աշխատում
 են սրանց համար: Չի կարելի մո-
 ռանալ սետության ֆունկցիաները
 բուրժուական աշխարհում: Դա—
 յերկրի սլաշտսլանության կալմա-
 կերպման, «կարգի» սլահսլանության
 կալմակերպման ինստիտուտն ե,
 հարկերի հավաքման ասպարառը:
 Իսկ տնտեսությունը բուն իմաս-

տով քիչ ե վերաբերում կապի-
տալիստական պետութեանը, նա
նրա ձեռքումը չե: Ընդհակառա-
կը, պետութեանն ե դանդում կապի-
տալիստական տնտեսութեան ձեռ-
քում: Ուստի յետ վախենում եմ, վոր
Ռուզվելտը, չնայած իր բոլոր յե-
ռանդին ե ընդունակութեաններին,
չհասնի այն նպատակին, վորի մա-
սին Դուք խոսում եք, յեթե ընդ-
հանրապես նա ունի այդ նպատակը:
Թերևս մի քանի սերունդներ հետո
կարելի լինե՞ր մի փոքր մոտենալ
այդ նպատակին, բայց յետ անձնա-
պես այդ ել քիչ հավանական եմ
համարում:

Ուելս. Յես, գուցե, ամելի ուժեղ
կերպով, քան Դուք, հավատում եմ
քաղաքականութեան տնտեսական ին-
տերպրետացիային: Գյուտերի ե ար-
դի գիտութեան շնորհիւ դործի յեն
գրված վիթխարի ուժեր, վորոնք
տանում են դեպի մարդկային կոլեկ-

501
A
B

տիվի ամէլի լալ կաղմակերպումը,
ամէլի լալ դործունեյությունը, այ-
սինքն դեպի սոցիալիզմը: Անհատա-
կան դործողությունները կաղմակեր-
պումը և կարգավորումը դարձել են
մեխանիկական անհրաժեշտություն,
անկախ սոցիալական թեորիաներից:
Յեթե սկսել բանկերի պետական վե-
րահսկողությունից, հետո անցնել
տրանսպորտի, ծանր արդյունաբե-
րության, ընդհանրապես արդյունա-
բերության, առևտրի և այլն վերա-
հսկողության, ապա այդպիսի համա-
պարփակ մի վերահսկողություն հա-
մադոր կլինի ժողովրդական տնտեսու-
թյան բոլոր ճյուղերի պետական սե-
փականության: Այդ կլինի հենց սո-
ցիալիզացիայի պրոցես: Ձե՞ որ սո-
ցիալիզմը, մի կողմից, և ինդիվի-
դուալիզմը՝ մյուս կողմից այնպիսի
հակոտնյաներ չեն, ինչպես ահն ու
սպիտակը: Նրանց միջև կան շատ
միջանկյալ աստիճաններ: Կա ինդի-

վիշուճալիդմ, վորը սահմանակից և
բանդիալիդմի, և կա կարգապահու-
թյուն ու կազմակերպվածություն,
վոր համադր և սոցիալիզմն: Պյա-
նային տնտեսության իրադրժուժը
նշանակելի չափով կախված և տըն-
տեսության կազմակերպիչներից, վո-
րակյալ տեխնիկական ինտելիգեն-
ցիայից, վորին կարելի չա քայլ առ
քայլ նվաճել կազմակերպման սո-
ցիալիստական սկզբունքների կողմը,
իսկ այդ ամենազլխավորն է: Վո-
րովհետև—նախ կազմակերպում, հե-
տո սոցիալիզմ: Կազմակերպումը
հանդիսանում է ամենակարևոր դոր-
ժոնը: Սաանց կազմակերպման՝ սո-
ցիալիզմի դադափարը լուկ դադափար
է միայն:

Ստալին. Անհատի և կոլեկտիվի
միջև, առանձին անձնավորության
չահերի և կոլեկտիվի շահերի միջև
անհաշտելի կոնտրաստ չկա, չսկետք
և լինի: Այդ չսկետք է լինի, քանի

վոր կոլեկտիվիդմը, սոցիալիզմը չի
 ժխտում, այլ համատեղում և անհա-
 տական շահերը կոլեկտիվի շահերի
 հետ: Սոցիալիզմը չի կարող անտե-
 սել անհատական շահերը: Ամենա-
 լիակատար բավարարում տալ այդ
 անձնական շահերին կարող և միայն
 սոցիալիստական հասարակությունը,
 Դեռ ավելին, — սոցիալիստական հա-
 սարակությունը ներկայացնում և ան-
 հատի շահերի պահպանության միակ
 ամուր յերաշխիքը: Այս իմաստով
 անհաշտելի կոնտրաստ չկա «ինդի-
 վիդուալիզմի» և սոցիալիզմի միջև:
 Բայց կարելի՞ չե միթե ժխտել
 կոնտրաստը դասակարգերի միջև,
 ունեորների դասակարգի, կապիտա-
 լիստների դասակարգի և աշխատա-
 վորների դասակարգի, պրոլետար-
 ների դասակարգի միջև: Մի կող-
 մից — ունեորների դասակարգը, վո-
 րոնց ձեռքումն են բանկերը, գործա-
 բանները, հանքերը, տրանսպորտը,

սլաւնտացիաները դադութներում :
 Այդ մարդիկ վռչինչ չեն տեսնում ,
 բացի իրենց շահից , իրենց շահույթի
 ձգտումից : Նրանք չեն յենթարկվում
 կոլեկտիվի կամքին , նրանք ձգտում
 են իրենց կամքին յենթարկել ամեն
 մի կոլեկտիվ : Մյուս կողմից — չքա-
 վորների դասակարգը , շահադործ-
 վողների դասակարգը , վորոնք չու-
 նեն վո՛չ Փարրիկներ , վո՛չ դործա-
 րաններ , վո՛չ բանկեր , վորոնք հար-
 կադրված են ապրել իրենց աշխա-
 տանքային ուժը ծախելով կապիտա-
 լիստաներին և , վորոնք դուրի են ի-
 րենց ամենատարրական սպահանջները
 բավարարելու հնարավորութ՛յունից :
 Ինչպե՞ս կարելի յե հաշտեցնել այս-
 պիսի հակադիր շահեր և ձգտումներ :
 Վորքան յես գիտեմ , Ռուդոլֆելտին
 չհաջողվեց այդ շահերի հաշտեցման
 ուղի գտնել : Յեվ այդ հնարավոր ել
 չե : Ասենք , Դուք ինձնից ավելի լավ
 եք ծանոթ Միացյալ Նահանգների

դրությանը, քանի վոր յես չեմ յեղել ԱՄՆ-ում և ամերիկյան դործերին հետևում եմ առավելապես դրականության միջոցով։ Մակայն յես վորոշ փորձ ունեմ սոցիալիզմի համար պայքարելու բնագավառում, և այդ փորձն ասում ե ինձ. յեթե Ռուզվելտը փորձի իրոք բավարարել պրոլետարների դասակարգի շահերը կապիտալիստների դասակարգի հաշվին, վերջինները նրան կփոխարինեն ուրիշ նախագահով։ Կապիտալիստները կասեն. նախագահները դալիս ուղնում են, իսկ մենք, կապիտալիստներս, մնում ենք. յեթե այս կամ այն նախագահը չի պաշտպանում մեր շահերը, կգտնենք մի ուրիշին։ Ի՞նչ կարող ե հակադրել նախագահը կապիտալիստների դասակարգի կամքին։

Ուելս. Յես առարկում եմ մարդկությունն աղքատների և հարուստների բաժանելու այդ պարզեցրած

դասակարգության դեմ: Անշուշտ կա
մարդկանց մի կատեգորիա, վորոնք
ձգտում են բացառապէս վաստակի:
Բայց միթե այդ մարդկանց չե՞ն հա-
մարում խոչընդոտ, ճիշտ ինչպէս
այստեղ: Մի՞թե Արեմուտքում քիչ
կան մարդիկ, վորոնց համար վաս-
տակը նպատակ չէ, վորոնք վորոշ
միջոցների տեր են, ուզում են այդ
միջոցները շահագործման դնել և
դրանից շահույթ են ստանում, սա-
կայն ամենեւին դրանում չեն տեսնում
իրենց գործունեւության նպատակը:
Այդ մարդիկ միջոցների շահագործ-
ման դնելը գիտում են վորպէս ան-
պատեհ անհրաժեշտություն: Մի՞թե
քիչ կան տաղանդավոր և անձնիւր
ինժեներներ, տնտեսության կազմա-
կերպիչներ, վորոնց գործունեւութ-
յան շարժառիթները բոլորովին այլ
են, քան վաստակը: Իմ կարծիքով,
կա պարզապէս ընդունակ մարդկանց
մի ստվար դասակարգ, վորոնք գի-

տակցում են ներկա սխառեմի անբա-
վարար լինելը և կոչված են մեծ դեր
խաղալու ասպագա, սոցիալիստական
հասարակության մեջ: Յեա վերջին
տարիներս շատ եմ դրադվել և շատ եմ
մտածել ինժեներների, ողաչունների
լայն շրջաններում, ռազմա-տեխնի-
կական և այլ շրջաններում սոցիա-
լիզմի և կոսմոպոլիտիզմի դադա-
վարները սրոպադանդ անելու ան-
հրաժեշտության մասին: Այդ շրջան-
ներին դասակարգային պայքարի ուղ-
ղադիմ սրոպադանդով մոտենալն ան-
նպատակ է: Դրանք շրջաններ են,
վորոնք հասկանում են, թե ինչ վի-
ճակի կմատնվի աշխարհը, վերած-
վելով արյան ճապաղիքի, սակայն
այդ շրջանները դասակարգային
պայքարի ձեր սրիմիտիվ հակամար-
տությունը համարում են նոնսենս:

Ստալին. Դուք առարկում եք
մարդկանց՝ հարուստների և աղքատ-
ների բաժանելու պարզեցրած դասա-

Կարգութեան դեմ : Անշուշտ, կան
 միջին խավեր, կա և այն տեխնիկա-
 կան ինտելիգենցիան, վորի մասին
 Դուք խոսում եք, և, վորոնց շրջա-
 նում կան շատ լավ, շատ աղնիւ
 մարդիկ : Այդ շրջանում կան և անաղ-
 նիւ, չար մարդիկ : Ամեն տեսակն եւ
 կա : Բայց, ամենից առաջ, մարդկա-
 յին հասարակությունը բաժանվում
 և հարուստների և աղքատների, ու-
 նևորների և շահագործվողների, և
 նկատի չառնել այդ հիմնական բա-
 ժանումը և հարուստների ու աղքատ-
 ների միջև յեղած հակասությունը—
 նշանակում և նկատի չառնել հիմնա-
 կան վարտը : Յես չեմ ժխտում, վոր
 կան միջանկյալ, միջին խավեր, վոր-
 րոնք կամ անցնում են իրար դեմ
 սլայքարող այդ յերկու դասակարգե-
 րից մեկն ու մեկի կողմը,
 կամ այդ սլայքարում չեղոք կամ
 կիսաչեղոք դիրք են բռնում : Բայց,
 կրկնում եմ, նկատի չառնել հասա-

րակության այդ հիմնական բաժանումը և յերկու հիմնական դասակարգերի միջև մղվող հիմնական սլայքարը— նշանակում և անդիտանալ փաստերը: Այդ սլայքարը տեղի յե ունենում և տեղի կունենա: Այդ սլայքարի յեւթը կվճռի պրոլետարների դասակարգը, աշխատողների դասակարգը:

Ուելս. Բայց մի՞թե քիչ կան վնչ աղքատ մարդիկ, վորոնք աշխատում են և աշխատում են արդյունավետ կերպով:

Ստալին. Իհարկե, կան և մանր հողատերեր, արհեստավորներ, մանր առևտրականներ, բայց այդ մադիկը չեն, վոր վորոշում են յերկրի բախտը, այլ այն աշխատավոր զանգվածները, վորոնք արտադրում են ամեն անհրաժեշտը հասարակության համար:

Ուելս. Բայց չե՞ վոր կան շատ տարբեր կապիտալիստներ: Կան այն—

պիտինները, վորոնք միայն մտածում
են պրոֆիտի, վաստակի մասին, կան
և այնպիտիները, վորոնք պարտա-
են զոհերի: Որինակ՝ ծեր Մորզանը.
սա մտածում էր միայն վաստակելու
մասին, նա պարզապես պարտադիտ էր
հասարակության մարմնի վրա, նա
լուի հարստություններ էր կուտա-
կում իր ձեռքում: Բայց ահա վերջ-
րեք Ռոկֆելլերին. նա վալլուն կազ-
մակերպիչ է, նա տվել է նավթի վա-
ճառահանումը կազմակերպելու այն-
պիտի որինակ, վոր արժանի չե ընդ-
րինակման: Կամ Ֆորդը. անշուշտ
Ֆորդն իր զործը գիտե, նա եղոյի-
տական է, բայց արդյո՞ք նա ռացիո-
նալ արտադրության կրքոտ կազմա-
կերպիչ չե, վորից զուք ել էք սովո-
րում: Յես կուղեյի ընդդժեկ, վոր
վերջին ժամանակ անդլո-սաքսոնա-
կան յերկրներում ԽՍՀՄ վերաբեր-
մամբ լուրջ բեկում է կատարվել հա-
սարակական կարծիքի մեջ: Դրա

պատճառն է, առաջին հերթին ճա-
պոնիայի դերքը և Գերմանիայի անց-
քերը: Բայց կան նաև ուրիշ պատ-
ճառներ, վորոնք չեն բղխում մի-
միայն միջադրային քաղաքականու-
թյունից: Կա ամենի խոր մի պատ-
ճառ. լայն շրջանների դիտակցումն
այն փաստի, վոր մասնավոր շահի
վրա հիմնված սխտեմը փլվում է:
Յեւ այս պայմաններում, ինձ թվում
է, վոր ահա քե քոչ թե շեշտել հա-
կամարտությունը յերկու աշխարհ-
ների միջև այլ ձգտել զուգակցելու
բոլոր հառուցողական շարժումները,
բոլոր հառուցողական ուժերն առա-
վելադույն հնարավոր չափով: Ինձ
թվում է, թե յես Ձեզանից ամենի
ձախ եմ, մ-ը Ստալին, վոր յես գլու-
նում եմ, վոր աշխարհն արդեն շատ
մոտեցել է հին սխտեմի վերացման:

Ստալին. Յերբ յես խոսում եմ այն
կապիտալիստների մասին, վորոնք
ձգտում են լուկ պրոֆիտի, վաստա-

կի, յես դրանով բնավ չեմ ուզում
ասել, թե դրանք վերջին մարդիկն
են, վորոնք վոչ մի այլ բանի ընդու-
նակ չեն: Նրանցից շատերն ունեն
անկասկած կաղմակերպչական խոշոր
ընդունակություններ, վոր յես չեմ ել
մտածում ժխտել: Մենք, խորհրդա-
յին մարդիկ, կապիտալիստներից
շատ բան ենք սովորում: Մորզանն
եւ, վորին Դուք տալիս եք այդպիսի
բացասական բնութագիր, անպայման
հանդիսանում ե լավ, ընդունակ կաղ-
մակերպիչ: Բայց, յեթե Դուք խո-
սում եք այն մարդկանց մասին, վո-
րոնք պատրաստ են վերակառուցելու
աշխարհը, ապա դրանց, անշուշտ,
չի կարելի դնել այն մարդկանց
շրջանում, վորոնք հալածում ե
ճշմարտությամբ ծառայում են դրամ
չահելու դործին: Մենք ե այդ մար-
դիկ դնւում ենք հակադիր բեմե-
ների վրա: Դուք խոսում եք Ֆորդի
մասին: Անշուշտ նա արտադրության

կարող կաղմակերպելն է : Սակայն մի՞թե Ձեզ հայտնի չե նրա վերաբերմունքը դեպի բանվոր դասակարգը , մի՞թե Դուք չգիտեք , թե քանի բանվորներին նա դուր տեղը փողոց ե չպրտում : Կապիտալիստը չղթայված ե չահլին , նրան վոչ մի ուժով դրանից պոկել չի կարելի : Յեւ կապիտալիզմը կվոչնչացվի վոչ թե արտադրության «կաղմակերպիչներին» , վոչ թե տեխնիկական ինտելիգենցիայի , այլ բանվոր դասակարգի ձեռքով , վորովհետեւ այդ խավն ինքնուրույն դեր չի խաղում : Ձե՞ վոր ինժեները , արտադրության կաղմակերպիչն աշխատում ե վոչ այնպես , ինչպես ինքը կուղենար , այլ այնպես , ինչպես նրան կհրամայեն , ինչպես կտնորինի տիրոջ շահը : Կան , իհարկե , բացառություններ , կան այդ խավից մարդիկ , վորոնք ազատվել են կապիտալիզմի հաշիշից : Տեխնիկական ինտելիգենցիան կարող ե , վորոչ պայման-

ներում, «հրաշքներ» գործել, հսկա-
 յական ուժւոտ բերել մարդկութեանը :
 Բայց նա կարող ե բերել և մեծ
 վնաս : Մենք, խորհրդային մար-
 դիկս, սեփական քիչ վտրճ չունենք
 տեխնիկական ինտելիգենցիայի նը-
 կատմամբ : Հսկամբերյան Հեղափո-
 խութեանից հետո տեխնիկական ին-
 տելիգենցիայի վերջ մասը չուղեց
 մասնակցել նոր հասարակութեան շի-
 նարարութեանը, հսկառակեց այդ
 շինարարութեանը, սարսուռի յեն-
 թարկեց այն : Մենք ամեն կերպ ձրղ-
 տում եյինք տեխնիկական ինտելի-
 գենցիային ներդրովել այդ շինարա-
 րութեան մեջ, մոտենում եյինք նրան
 և՛ սյապեա, և՛ այնպեա : Քիչ ժամա-
 նակ չանցավ, մինչև վոր մեր տեխ-
 նիկական ինտելիգենցիան կանգնեց
 նոր կարգին ակտիվորեն ողնելու ճա-
 նապարհի վրա : Այժմ նրա լավագույն
 մասը օոցիալիստական հասարակու-
 թեան կառուցման առաջին շարքե-

րումն ե : Մենք, ունենալով այս փոք-
 ձը, հեռու յենք տեխնիկական ինտե-
 լիգենցիայի թե՛ դրական, և թե՛ բա-
 ցասական կողմերը թերազնահատե-
 լուց, և մենք դիտենք, վո՞ր նա կա-
 բող ե և՛ վնասել, և՛ «հրաշքներ»
 դործել : Անշուշտ, դործն այլ կերպ
 կլիներ, յեթե կարելի լիներ մի հար-
 վածով տեխնիկական ինտելիգենցիա-
 յին հոգեպես պոկել կապիտալիստա-
 կան աշխարհից : Բայց այդ ուտոպիա
 յե : Արդյոք չա՞տ կդնովեն մարդիկ
 տեխնիկական ինտելիգենցիայից, վո-
 րոնք կվճռեն խղել կապը բուրժուա-
 կան աշխարհից և ձեռնամուխ կլինեն
 հասարակության վերակառուցմանը :
 Ի՞նչ եք կարծում Դուք, չա՞տ կան
 արդյոք այդպիսի մարդիկ, դեցուք,
 Անդլիայում, Ֆրանսիայում : Վո՛չ,
 քիչ կան իրենց տերերից կապը խղե-
 լու և աշխարհի վերակառուցումն
 սկսելու սիրահարներ :

Բացի այդ, մի՞թե կարելի յե նկա-

տի չունենալ այն, վոր աշխարհը
 վերափոխելու համար պետք է ունե-
 նալ իշխանություն: Ինչ թվում է,
 ունի մեկը, վոր Դուք խիստ թերա-
 դնահատուած էք իշխանության հար-
 ցը, վոր դա ընդհանրապես դուրս է
 ընկնում Ձեր կոնցեպցիայից: Ախր
 ի՞նչ կարող են անել նույնիսկ լավա-
 դույն գիտավորությունները տե-
 մարդիկ, յերբ նրանք անընդունակ
 են դնելու իշխանությունը վերացնե-
 լու հարցը և իշխանություն չունեն
 իրենց ձեռքում: Նրանք կարող են,
 լավագույն դեպքում, աջակցություն
 ցույց տալ այն նոր դասակարգին,
 վորը կվերցնի իշխանությունը, սա-
 կայն իրենք աշխարհը շուտ տալ չեն
 կարող: Դրա համար պահանջվում է
 մեծ դասակարգ, վորը փոխարիներ
 կապիտալիստների դասակարգին և
 դառնար նույնպիսի լիիշխան տեր,
 ինչպես նա: Այդպիսի դասակարգ
 հանդիսանում է բանվոր դասակար-

զը: Իհարկե, պետք ե ընդունել տեխ-
նիկական ինտելիգենցիայի ունու-
թյունը և պետք ե, իր հերթին, ու-
նություն ցույց տալ նրան: Բայց
չպետք ե կարծել, Վոր նա, տեխնի-
կական ինտելիգենցիան, կարող ե
սլատմական ինքնուրույն դեր խաղալ:
Աշխարհի վերափոխումը մեծ, բարդ
և տանջանդին սրոցես ե: Այդ մեծ
դործի համար պահանջվում ե մեծ
դասակարգ: Մեծ նավին՝ մեծ նա-
վադնացություն:

Ուելս. Այո՛, բայց մեծ նավադնա-
ցության համար պահանջվում են նա-
վապետ և նավադնաց:

Ստալին. Ճիշտ ե, բայց մեծ նա-
վադնացության համար պահանջվում
ե նախ և առաջ մեծ նավ: Ի՞նչ ե նա-
վադնացն առանց նավի: Մարդ ա-
ռանց դործի:

Ուելս. Մեծ նավը— դա մարդկու-
թյունն ե, Վոչ թե դասակարգը:

Ստալին. Դուք, պ-ն Ուելս, յեւ-

նում եք, ինչպես յերևում է, այն նախադրյալից, թե ըստ մարդիկ բարի յեն: Իսկ յես չեմ մոռանում, վոր շատ կան չար մարդիկ: Յես չեմ հավատում բուրժուազիայի բարությանը:

Ուելս. Յես մտաբերում եմ, թե ինչպես եր դործը տեխնիկական ինտելիգենցիայի վերաբերմամբ մի քանի տասնյակ տարի առաջ: Մյն ժամանակ տեխնիկական ինտելիգենցիան քիչ եր, մինչդեռ դործ շատ կար ե յուրաքանչյուր ինժեներ, տեխնիկ, ինտելիգենտ դանում եր իր դիտելիքների կիրառումը: Ուստի դա ամենաքիչ հեղափոխական դասակարգն եր: Իսկ այժմ նկատվում է տեխնիկական ինտելիգենցիայի առատությունն ե նրա տրամադրությունը խիստ փոխվել է: Վորակավոր ինտելիգենտը, վորն առաջ յերբեք չեր ել կամենա ականջ դնել հեղափոխական խոսակցություններին, այժմ դրանցով

խիստ հետաքրքրվում ե: Վերջերս
ինձ հրավիրեցին Արքայական Ընկե-
րության՝ մեր խոշորագույն անդլիա-
կան դիտական ընկերության ճաշին:
Նախագահի ճառը մի ճառ եր հոդուտ
սոցիալական սլանաւորման և դիտա-
կան կառավարման: Սրանից յերե-
սուն տարի առաջ այնտեղ նույնիսկ
չեյին կամենա լսել այն, ինչ յես
ասում եմ: Իսկ այժմ այդ ընկերու-
թյան գլուխը կանգնած և հեղափո-
խական հայացքներով մի մարդ, վոր
սնդում ե մարդկային հասարակու-
թյան դիտական վերակազմակերպման
վրա: Դասակարգային պայքարի
Ձեր սլոտագանդը հաշվի չի առել
այս փաստերը: Տրամադրություննե-
րը փոխվում են:

Ստալին. Այո, յես այդ գիտեմ և
այդ բացատրվում ե նրանով, վոր
կապիտալիստական հասարակությու-
նըն այժմ գտնվում ե փակուղում:
Կապիտալիստները փնտռում և չեն

կարողանում դանել այնպիսի մի
յեւք այդ փակուղուց, վոր համառոտ-
դելի լինի այդ դասակարգի արժանա-
պատվության հետ, այդ դասակար-
գի շահերի հետ: Նրանք կարող են
մասնակի չափով ճշնամածից դուրս
մաղլցել չորեքթաթ, սակայն այնպի-
սի մի յեւք, վորով նրանք կարողա-
նային դուրս դալ դլուխը բարձր
պահած, վորն արմատապես չխախ-
տեր կապիտալիզմի շահերը, — նրանք
դանել անկարող են: Այդ, իհարկե,
զգուժ են տեխնիկական ինտելիգեն-
ցիայի լայն շրջանները: Նրա զգալի
մասն սկսում է դիտակցել շահերի
ընդհանրությունն այն դասակարգի
հետ, վորն ընդունակ և յեւք ցույց
տալ փակուղուց:

Ուելս. Դուք, մ—ր Ստալին, ամբի-
քան, վորեւիցե մեկ ուրիշը, լավ դի-
տեք, թե ի՞նչ է հեղափոխությունը,
և այն եւլ դորձնականում: Արդյո՞ք
յերբեւե ապստամբո՞ւմ են իրենք

մասսաները: Արդյոք դուք հաստատ-
ված ճշմարտությունն չե՞ք համարում
այն փաստը, վոր բոլոր հեղափոխու-
թյունները կատարվում են փոքրա-
մասնության ձեռքով:

Ստալին. Հեղափոխության համար
սրահանջվում և առաջատար հեղափո-
խական փոքրամասնություն, բայց
ամենատաղանդավոր, անձնվեր և յե-
ռանդուն փոքրամասնությունն իսկ
անողնական կլինի, յեթե չհենվի մի-
լիոնավոր մարդկանց թեկուղ և
սրտի վաճառելիքի վրա:

Ուելս. Թեկուղ և սրտի՞: Գուցե
յենթադիտակցական:

Ստալին. Մասամբ և՛ կիսարնազ-
դական, և՛ կիսադիտակցական ա-
ջակցության վրա, բայց առանց մի-
լիոնների աջակցության ամենից լավ
փոքրամասնությունն անզոր և:

Ուելս. Յես հետևում եմ կոմունիս-
տական սրոսդադանդին Արևմուտ-
քում և ինձ թվում է, վոր այդ սրո-

պաղանդն արդի պայմաններում հըն-
 շում և խիստ մոզան անցած, վո-
 րովհետև նա հանդիսանում և բռնի
 դործողությունների պրոպագանդէ:
 Հասարակարդը բռնի ուժով տապալե-
 լու այդ պրոպագանդը տեղին եր այն
 ժամանակ, յերբ խոսքը վերաբերում
 եր այս կամ այն բռնակալության
 միահեծան տիրապետությանը: Բայց
 արդի պայմաններում, յերբ տիրա-
 պետող սխառեմը միևնույն և՛ փրլ-
 վում և, և առանց այդ ևլ քայքայ-
 վում և, շեշտը պետք և դնել վոչ թե
 ինտուրրեկցիայի, այլ եֆեկտիվու-
 թյան, ձեռնհասության, արտադրո-
 ղականության վրա: Ինտուրրեկցիոն
 շեշտն ինձ թվում և հնացած: Կոնս-
 տրուկտիվորեն մտածող մարդկանց
 տեսակետից, կոմունիստական պրո-
 պագանդն Արեւմուտքում ներկայա-
 նում և վորպես արդեւք:

Ստալին. Անշուշտ, հին սխառեմը
 փրվում, քայքայվում և: Այդ ճշմա-

րիտ ե: Բայց ճշմարիտ ե ե այն, վոր
 նոր ճիգեր են գործ դրվում այլ մե-
 թողներով, բոլոր միջոցներով պաշտ-
 պանելու, փրկելու այդ կործանվող
 սխտեմը: Ծիշտ արձանագրումից
 Դուք անում եք անճիշտ յեզրակացու-
 թյուն: Դուք ճիշտ եք արձանագրում,
 վոր հին աշխարհը փլվում ե: Սա-
 կայն Դուք իրավացի չեք, յերբ կար-
 ծում եք, թե նա փլվի ինքն ի-
 րեն: Վո՛չ, մի հասարակակարգի
 փոխարինումը մի այլ հասարակա-
 կարգով հանդիսանում ե բարդ ու
 յերկարատև հեղափոխական պրոցես,
 Այդ սոսկ տարերային պրոցես չե,
 այլ դա մի պայքար ե, մի պրոցես,
 վորը կապված ե դասակարգերի ընդ-
 հարման հետ: Կապիտալիզմը փտել
 ե, բայց չի կարելի նրան համեմատել
 պարզապես մի ծառի հետ, վորն
 այնքան ե փտել, վոր ինքն իրեն պիտի
 դետին ընկնի: Վո՛չ, հեղափոխությունը
 մի հասարակակարգի փոխարինումը

մի ուրիշով, միշտ յեղել և պայքար,
տանջադին և դաժան պայքար, մա-
հու և կենաց պայքար: Յեւ մահն
անդամ, յերբ նոր աշխարհի մարդիկ
իշխանության դլուխն են անցել,
նրանք պետք են ունեցել պաշտպան-
վելու հին աշխարհի փորձերից՝ ու-
ժով վերադարձնելու հին կարգը,
նրանք, նոր աշխարհի մարդիկ պետք
և վոր միշտ աչալուջ լինեն, պատ-
րաստ լինեն հակահարված տալու
հին աշխարհի դավերին, ուղղված
նոր կարգի դեմ:

Այո՛, Դուք իրավացի յեք, յերբ ա-
սում եք, թե հին հասարակակարգը
փլվում և, սակայն նա չի փլվի ինքն
իրեն: Վերցնենք, որինակ, Փաշիդ-
մը: Փաշիդմը ռեակցիոն մի ուժ և,
վոր փորձում և պահպանել հին աշ-
խարհը բռնության միջոցով: Ի՞նչ
պիտի անեք Դուք Փաշիստների հետ:
Հորդորե՞ք նրանց: Համոզե՞ք նրանց:
Բայց չե՞ վոր այդ ամենեւին չի ներ-

գործի նրանց վրա: Կոմունիստները
 բնավ չեն իդեալականացնում բռնու-
 թյան մեթոդը: Բայց նրանք, կոմու-
 նիստները, չեն ուզում հանկարծա-
 կիի բերվել, նրանք չեն կարող հույս
 դնել այն բանի վրա, վոր հին աշ-
 խարհն ինքն իրեն կհեռանա բեմից,
 նրանք տեսնում են, վոր հին կարգը
 պաշտպանվում ե ուժի միջոցով, և
 դրա համար կոմունիստներն ասում
 են բանվոր դասակարգին. պատ-
 րաստվեցեք ուժին պատասխանել ու-
 ժով, արե՛ք ամեն ինչ, վորպեսդի
 ձեզ չճղմի կործանվող հին կարգը,
 մի՛ թույլ տաք նրան, վոր շղթայի
 ձեր ձեռները, վորոնցով դուք պիտի
 տապալեք այդ կարգը: Ինչպես տես-
 նում եք, մի հասարակակարգ մի ու-
 րիշով փոխարինելու պրոցեսը կո-
 մունիստների համար չի հանդիսա-
 նում պարզապես տարերային և խա-
 ղաղ մի պրոցես, այլ բարդ, յերկա-
 րատե ու տանջադին մի պրոցես: Կո-

մունիստները չեն կարող հաշվի չառնել փաստերը :

Ուելս. Սակայն նայեցե՛ք—տեսե՛ք, թե ի՞նչ է կատարվում այժմ կապիտալիստական աշխարհում : Դա սոսկ կարգի փոփոխում չէ : Դա պայթումն է սեփական բռնութեան, վորն ստացել և ուղղակի դանդաղեցնում է աշխարհի կերպարանը : Յե՛վ ինձ թվում է, վոր յերբ խոսքը վերաբերում է այդ սեփական և անխելք բռնարարիչներին հետ յեղած կոնֆլիկտներին, սոցիալիստները պետք է դիմեն որենքին և փոխանակ վոստիկանությունը դիտելու վորպես թշնամի, աջակցեն նրան սեփականներնրի դեմ մղվող պայքարում : Ինձ թվում է, վոր չի կարելի պարզապես գործել հին, վոչ ճկուն ինսուրեկցիոն սոցիալիզմի մեթոդներով :

Ստալին. Կոմունիստները յեղնում են պատմական հարուստ փորձից, վորը սովորեցնում է, թե ի՛րենց

դարն ասլրած դասակարգերը հոժա-
րակամ չեն հեռանում պատմական
րեմից: Հիշեցեք XVII դարի
Անդլիայի պատմությունը: Միթե
շատերը չեյի՞ն ասում, թե հին հա-
սարակարգը փտել ե: Բայց, այ-
նուամենայնիւ, մի՞թե հարկ չեղաւ,
վոր դար կրոմվելը նրան ուժով վերջ
տալու համար:

Ուելս. կրոմվելը դործում եր,
հենվելով սահմանադրության վրա ե
սահմանադրական կարգի անունից:

Ստալին. Հանուն սահմանադրու-
թյան նա դիմեց բռնության, մահա-
պատժի յենթարկեց թագավորին,
ցրեց սլարլամենտը, ձերբակալում եր
վոժանց, դլխատում ուրիշներին:

Սակայն մի որինակ վերցնենք մեր
պատմությունից: Մի՞թե պարզ չեր
յերկար ժամանակ, վոր ցարական
կարգը փտում ե, վոր նա փլվում
ե: Սակայն վորքան արյուն հարկ
յեղաւ նրան տապալելու համար:

Իսկ Հոկտեմբերյան Հեղափոխու-
թյունը: Միթե քե՞զ կային մարդիկ,
վորոնք գիտեյին, վոր միայն մենք,
բուլեիկներս, ցույց ենք տալիս միակ
ճիշտ յեւքը: Միթե հասկանալի չե՞ր,
վոր փառել ե ուսումնական կապիտալիզ-
մը: Սակայն Դուք գիտեք, թե վոր-
քա՞ն մեծ եր գիմադրությունը, վոր-
քա՞ն արյուն թափվեց սրտապանեղու
համար Հոկտեմբերյան Հեղափոխու-
թյունը բոլոր թշնամիներից, ներքին
և արտաքին:

Կամ վերցնենք XVIII դարի վերջի
Ֆրանսիան: 1789 թվից շատ առաջ
չատերի համար սլարդ եր, թե վոր-
քան են փառել թագաւորական իշխա-
նությունը, ճորտատիրական կարգե-
րը: Սակայն դործը գլուխ չեկաւ,—
չեր կարող գլուխ դալ առանց ժողո-
վրդական ապստամբության, առանց
դատակարգերի ընդհարման:

Ուրեմն ինչո՞ւմն ե բանը: Բանն
այն ե, վոր այն դատակարգերը, վոր-

բոնք պետք ե հեռանան պատմու-
թյան բեմից, ամենից վերջն են հա-
մոզվում, թե իրենց դերը վերջացած
է: Դրանում նրանց համոզելն ան-
հնար է: Նրանց թվում է, վոր հին
կարգի փտած շենքի ճեղքերը կարելի
յե ծածկել, վոր կարելի յե նորոգել
և փրկել հին կարգի փլչող շենքը:
Դրա համար կարծանովող դասակար-
գերը զենք են վերցնում և բոլոր մի-
ջոցներով սկսում են պաշտպանել ի-
րենց՝ վորպես տիրապետող դասա-
կարգի, դոյությունը:

Ուելս. Բայց Ֆրանսիական Մեծ
Հեղափոխության դուռը քիչ փառ-
տաբաններ չեյին կանգնած:

Ստալին. Դուք ժխտո՞ւմ եք միթե
ինտելիգենցիայի դերը հեղափոխա-
կան շարժումներում: Ֆրանսիական
Մեծ Հեղափոխությունը մի՞թե փառ-
տաբանական եր և վոչ ժողովրդական
հեղափոխություն, վորը հաղթեց,
վոտքի հանելով ժողովրդական հակա

դանդաժները Փետրաւիդմի դեմ և
պաշտպանելով յերրորդ դասի շահե-
րը: Յեւ մի՞թե փաստաբանները՝
Պրանսիական Մեծ Հեղափոխութեան
առաջնորդների թմից՝ դորժում եյին
Հին կարգի որենքներով, մի՞թե
նրանք չմայրին նոր, բուրժուական
հեղափոխական որինականութիւն:

Պատմական հարուստ փորձը սովորեցնում է, վոր մինչև այժմ վոչ մի դատակարգ հոժարակամ չի դիջել ճանապարհը մի այլ դատակարգի: Այդպիսի նախադեպ չկա համաշխարհային պատմութեան մեջ: Յեւ կոմունիստները յուրացրել են այս պատմական փորձը: Կոմունիստները կվողջունեյին բուրժուադիալի հոժարակամ հեռանալը: Սակայն իրերի այդպիսի շրջափոխութիւնն անհաւանական է, ինչպես փորձն է ասում: Ուստի և կոմունիստներն ուղղում են պատրաստ լինել փառթարազույնին և կոչ են անում բանվոր դատակար-

զին արթուն լինել, պատրաստ լինել
մարտի: Ո՞ւմն ե պետք այն զորա-
վարը, վորը թմրեցնում ե իր բա-
նակի արթնությունը, այն զորավա-
րը, վորը չի հասկանում, թե հակա-
ռակորդն անձնատուր չի լինում, վոր
պետք ե նրան խաղառ ջախջախել:
Լինել այդպիսի զորավար, նշանա-
կում ե խարել, դավաճանել բանվոր
դասակարգին: Ահա թե ինչու յես
կարծում եմ, թե այն, ինչ Ձեզ
թվում ե մոզան անցած, իրականում
հանդիսանում ե հեղափոխական նպա-
տակահարմարության միջոց բան-
վոր դասակարգի համար:

Ուելս. Յես բնավ չեմ ժխտում
բռնության անհրաժեշտությունը,
բայց դռնում եմ, վոր պայքարի ձե-
վերը պետք ե առավելագույն չափով
մոտիկ լինեն այն հնարավորություն-
ներին, վոր բնձեռնում են դոյու-
թյուն ունեցող որենքները, վորոնց
պետք ե պաշտպանել ռեակցիոն հան-

ցափորձերից: Հին կարգը չպետք է
 կաղմալուծել արդեն նրա համար,
 վոր նա ինքնին բաժանանալու կաղ-
 մալուծվում է: Հենց դրա համար
 ինձ թվում է, վոր պայքարը կարգի
 դեմ, որենքի դեմ՝ ինչվոր հնացած,
 մոլան անցած բան է: Ասենք, յես
 դիտմամբ չափազանցում եմ, վոր-
 պեսդի ամենի վառ դրսևորեմ ճշմար-
 տությունը: Յես կարող եմ իմ տե-
 սակետը ձեռնկերպել հետևյալ ձևով.
 առաջին, վոր յես կարգի կողմանից
 եմ. յերկրորդ, յես հարձակվում եմ
 դոյություն ունեցող սխառեմի վրա,
 վորչափով նա չի ապահովում կար-
 գը. յերրորդ, յես դռնում եմ, վոր
 դասակարգային պայքարի դադա-
 րարների պրոպագանդը կարող է սո-
 ցիալիզմից մեկուսացնել հենց այն
 կրթված շրջաններին, վորոնք պետք
 են սոցիալիզմի համար:

Ստալին. Մեծ, լուրջ հասարակա-
 կան դործ կատարելու համար, պետք

և վոր առկա լինի դվսավոր ուժը,
 հենարանը, հեղափոխական դասա-
 կարգը: Այնուհետև, պետք և վոր
 այդ դվսավոր ուժին ողնություն
 կաղմակերպվի ոժանդակ ուժի կող-
 մից, վոր տվյալ դեպքում հանդի-
 սանում և կուսակցությունը, վորի
 մեջ մտնում են ինտելիգենցիայի լա-
 վադույն ուժերը: Դուք քիչ առաջ
 խոսում եյիք «կրթված շրջանների»
 մասին: Սակայն ի՞նչ կրթված մար-
 դիկ նկատի ունեյիք: Դուք: Միթե
 քիչ կրթված մարդիկ կային հին
 կարգի կողմը XVII դարում՝ Անդ-
 լիայում, և XVIII դարի վերջում՝
 Ֆրանսիայում, և Հոկտեմբերյան
 Հեղափոխության դարաշրջանում՝
 Ռուսաստանում: Հին կարգն իր
 կողմն ուներ, իր ծառայության մեջ
 ուներ բարձր կրթության տեր չառ-
 մարդիկ, վորոնք պաշտպանում եյին
 հին կարգը, վորոնք դեմ եյին դնում
 նոր կարգին: Չե՞ վոր կրթությունը

մի զենք ե, վորի Լֆեկտը կախված ե
այն բանից, թե ով ե նրան բռնում
իր ձեռքին, ո՞ւմն են ուզում հարվա-
ծել այդ զենքով: Անշուշտ, սլոուե-
տարիատին, սոցիալիզմին սկսեք են
բարձր կրթւթյան տեր մարդիկ: Պարզ
ե չե՞, վոր յեանելի տխմարները չեն,
վոր սխտի ողնեն սլոուետարիատին
սլալքարելու սոցիալիզմի համար,
կառուցելու նոր հասարակություն:
Ինտելիգենցիայի դերը յեա չեմ թե-
րադնահատում, նրա դերը յեա, ընդ-
հակառակը, ընդդժում եմ: Բանն այն
ե միայն, թե վո՛ր ինտելիգենցիայի
մասին ե խոսքը, վորովհետեւ ինտե-
լիգենտները զանազան են լինում:

Ուելս. Ձի կարող հեղափոխություն
լինել առանց արմատական փոփո-
խություն մտցնելու Ժողովրդական
կրթության սխտեմի մեջ: Բավական
ե բերել յերկու որինակ. դերմանա-
կան հանրապետության որինակը,
վորը (հանրապետությունը) ձեռք

չտվեց կրթության հին սխառեմին և
դրա համար ել յերբեք չդարձաւ
հանրապետություն, և անդլիական
լեյրորիստական կուսակցության ո-
րինակը, վորը (կուսակցությունը)
վճռականություն չունի անդելու ժո-
ղովրդական լուսավորության սխ-
տեմի արմատական փոփոխման վրա:

Ստալին. Այդ ճիշտ դիտողու-
թյուն է:

Այժմ թույլ տվեք պատասխանել
Ձեր յերեք կետերին:

Առաջին, հեղափոխության համար
դվիսավորը՝ դա սոցիալական հենա-
րանի առկայությունն է: Հեղափո-
խության համար այդ հենարանը
բանվոր դասակարգն է:

Յերկրորդ, անհրաժեշտ է ոժան-
դակ ուժ, ա՛յն, ինչ կոմունիստներն
անվանում են կուսակցություն: Այս-
տեղ կմտնեն և՛ ինտելիգենտ բան-
վորները և՛ այն տարրերը տեխնիկա-
կան ինտելիգենցիայից, վորոնք սերտ

կապված են բանվոր դասակարգի հետ։ Ինտելիգենցիան կարող ե ուժեղ լինել, յեթե միայն միանա բանվոր դասակարգին։ Յեթե նա գնում ե բանվոր դասակարգի դեմ, նա վերածվում ե վնջնչի։

Յերրորդ, հարկավոր ե իշխանություն, վորպես վերավտխման լծակ։ Նոր իշխանությունն ստեղծում ե նոր որինականություն, նոր կարգ, վորը հանդիսանում ե հեղափոխական կարգը։

Յեա կողմնակից չեմ ամեն տեսակ կարգի։ Յեա կողմնակից եմ այնպիսի կարգի, վորը համապատասխանում ե բանվոր դասակարգի շահերին։ Իսկ յեթե հին կարգի մի քանի որենքները կարող են ողտադործվել ի նպաստ նոր կարգի համար մղվող պայքարի շահերի, ապա պետք ե ողտադործել ե՛ հին որինականությունը։ Յեա վոչինչ չեմ կարող առարկել Ձեր այն դրույթի դեմ, թե պետք ե հարձակ-

վել զոյություն ունեցող սիրտեմի
վրա, վորչափով նա չի ապահովում
ժողովրդի համար անհրաժեշտ կար-
գը:

Յեւ, վերջապես, Դուք իրավացի
չեք, յեթե կարծում եք, թե կոմու-
նիստները սիրահար են բռնության:
Նրանք հաճույքով կհրաժարվեյին
բռնության մեթոդից, յեթե տիրա-
պետող դասակարգերը համաձայնե-
յին տեղը դիջել բանվոր դասակար-
գին: Սակայն պատմության վորձն
այդպիսի յենթադրության դեմ է
խոսում:

Ուելս. Անգլիայի պատմության
մեջ, սակայն, յեղել է մի դասակար-
գի կողմից իշխանությունը հոժարա-
կամ կերպով մի ուրիշ դասակարգի
ձեռքը հանձնելու որինակ: 1830 և
1870 թվերի ժամանակաշրջանում
տեղի ունեցավ, առանց վորեւիցե կա-
տաղի պայքարի, XVIII դարի վեր-
ջերին դեռևս շատ մեծ ազդեցու-

Թյուն ունեցող արխատոկրատիայից
իշխանությունը հոժարակամ կերպով
բուրժուազիայի ձեռքն անցնելու
պրոցեսը, այն բուրժուազիայի, վո-
րը հանդիսանում էր միապետության
սանտիմենտալ հենարանը: Իշխանու-
թյան այս փոխանցումը հետադայում
առաջնուկեց դեպի Ֆինանսական/ ոլի-
գարխիայի հաստատումը:

Ստալին. Բայց Դուք հեղափոխու-
թյան հարցերից աննկատելիորեն ան-
ցաք ուեֆորմի հարցերին: Այդ միև-
նույն բանը չէ: Դուք չե՞ք կարծում
արդյոք, Վոր Անդլիայում XIX դա-
րում կատարված ուեֆորմների դոր-
ծում մեծ դեր է խաղացել չարտիա-
տական շարժումը:

Ուեյլս. Չարտիստները քիչ բան ա-
րին և չքացան անհետ:

Ստալին. Յես Ձեզ հետ համաձայն
չեմ: Չարտիստները և նրանց կազմա-
կերպած դործադուլային շարժումը
մեծ դեր խաղացին, ստիպեցին տի-

բասկետոլ դասակարգերին մի շարք
դիջումներ անել ընտրական սխտեմի
ասպարիզում, այսպես կոչված «նեխ-
ված վայրերի» վերացման, «խար-
տիայի» վորոշ կետերի իրադործման
ասպարիզում: Չարտիզմը խաղաց
իր վոչ-փոքր պատմական դե-
րը և դրդեց տիրող դասակար-
գերի մի մասին համաձայնվել
վորոշ դիջումների, ռեֆորմների՝
մեծ ցնցումներից խուսափելու հա-
մար: Ընդհանրապես պետք ե ասել,
վոր բոլոր տիրող դասակարգերից
Անգլիայի տիրող դասակարգերը, և՛
արխատոկրատիան, և՛ բուրժուա-
դիան, հանդիսացան ամենից խելոք-
ները, ամենից ճկունները՝ իրենց դա-
սակարդային շահերի տեսակետից,
իրենց իշխանությունը պահպանելու
տեսակետից: Վերցնենք մի որինակ
թեկուղ ժամանակակից պատմու-
թյունից. 1926 թվի ընդհանուր դոր-
ծադուլն Անգլիայում: Վորեն մի

բուրժուազիա, դեմ առ դեմ դռնովելով
այդ անցքերին, յերբ տրեղ-յունիոն-
ների դլխավոր խորհուրդը գործա-
դուլի կոչ արավ, ամենից առաջ
կճերբակալեր տրեղ-յունիոնների լի-
դերներին: Անդլիական բուրժուա-
զիան այդ չարավ և խելոք վարվեց,
իր շահերի տեսակետից: Վո՛չ
ԱՄՆ-ում, վո՛չ Գերմանիայում, վո՛չ
Ֆրանսիայում յես չեմ տատկերաց-
նում նման ճկուն դասակարգային
սարազեզիա բուրժուազիայի կող-
մից: Անդլիայի տիրապետող դասա-
կարգերն իրենց տիրապետության
հաստատման շահերի համար յերբեք
չեն հրաժարվել մանր զիջումներից,
ռեֆորմներից: Բայց սխալ կլիներ
մտածել, թե այդ ռեֆորմները հան-
դիսանում են հեղափոխություն:

Ուելս. Դուք ավելի բարձր կարծի-
քի յեք իմ յերկրի տիրող դասակար-
գերի մասին, քան յես: Բայց մե՞ծ և
արդյոք առհասարակ տարբերությու-

նը փոքր հեղափոխութեան և խռչոր
ռեֆորմի միջև, արդյոք ռեֆորմները
փոքր հեղափոխութեան չե՞ն:

Ստալին. Ներքեից յեկող ճնշման,
մասսաների ճնշման հետևանքով
բուրժուազիան յերբեմն կարող և հա-
մաճայնել այս կամ այն մասնակի
ռեֆորմների, մնալով դոյութեան
ունեցող հասարակական—տնտեսական
կարգի հիման վրա: Այսպես վարվե-
լով, նա գտնուած և, վոր այդ գիջում-
ներն անհրաժեշտ են իր դասակար-
դային տիրապետութեանը պահպա-
նելու շահերի համար: Սրանումն և
ռեֆորմների եյութեանը: Իսկ հեղա-
փոխութեանը նշանակուած և իշխա-
նութեան անցնելը մի դասակարգից
մի ուրիշ դասակարգի: Ուստի չի
կարելի ինչ ռեֆորմ ել ուղղուած և լի-
նի՝ անվանել հեղափոխութեան: Ա-
հա թե ինչո՞ւ հարկ չկա ակնկալե-
լու, վոր հասարակակարգերի փոփո-
խումը կարող և տեղի ունենալ ան-

նկատելիորեն մի կարգից մյուսին
անցնելու ճանապարհով՝ ռեֆորմե-
րի միջոցով, տիրապետող դասակար-
գի գիշումների միջոցով:

Ուելս. Յես շատ յերախտապարտ
եմ Ձեզ այս դրույցի համար, վորն
ահադին նշանակություն ունի ինձ
համար: Տալով ինձ Ձեր լուսարա-
նությունները, Դուք, հավանորեն
հիշեցիք, թե ինչպես մինչհեղափո-
խական ընդհատակյա խմբակներում
Ձեզ վիճակվում եր բացատրել սո-
ցիալիզմի հիմունքները: Ներկայումս
ամբողջ աշխարհում կան միայն
յերկու անձնավորություններ, վո-
րոնց կարծիքին, վորոնց յու-
րաքանչյուր խոսքին ունկնդրում
են միլիոնները. Դուք և Ռուդոլֆը:
Ուրիշները կարող են քարոզել, վոր-
քան կամենան, նրանց խոսքը վո՛չ
կտպեն, վո՛չ կլսեն: Յես դեռևս չեմ
կարող դնահատել այն, ինչ արված
է Ձեր յերկրում, ուր յես հասա

միայն յերեկ : Բայց յես տեսա արդեն
առողջ մարդկանց յերջանիկ դեմքերը
և յես դիտեմ, վոր Զեղ մոտ կա-
տարվում է ինչ վոր շատ նշանակա-
լից բան : 1920 թվի համեմատու-
թյամբ կոնտրաստն ասլեցուցիչ է :

Ստալին . Կարելի յեր ե՛լ ավելին
անել, յեթե մենք, բոլշևիկներս, ա-
վելի խելոք լինեյինք :

Ուելս . Վո՛չ, յեթե առհասարակ ա-
վելի խելոք լինեյին մարդկային ե-
յակները : Վատ չեր լինի հնարել
մարդկային ուղեղի վերակառուցման
հնգամյակ . այդ ուղեղին ականերեա-
րար պակասում են շատ մասնիկներ,
վորոնք անհրաժեշտ են կատարյալ
սոցիալական կարգի համար : (Ծի-
ծաղ) :

Ստալին . Մտադիր չե՞ք արդյոք
ներկա գտնվել Խորհրդային Գրող-
ների Միության համադրումարին :

Ուելս . Յավոք սրտի, յես ունեմ
զանազան պարտավորություններ և

Կարող եմ ԽՍՀՄ-ում մնալ միայն մի
 շարաթ: Յես յեկա, վորպեսզի հան-
 դիսում ունենամ Ձեզ հետ և յես
 խորապես բավարարված եմ մեր
 զրույցով: Սակայն յես մտադիր եմ
 խոսել այն խորհրդային զրոզների
 հետ, վորոնց յես կկարողանամ հան-
 դիսել, նրանց՝ Պեն-Յլուրի մեջ մըտ-
 նելու հնարավորության մասին: Դա
 զրոզների միջազգային կազմակեր-
 պություն և, հիմնված Գոլոմորթիի
 կողմից, վորի մահից հետո յես դար-
 ձա նախադահ: Այս կազմակերպու-
 թյունը դեռ թույլ և, բայց և այն-
 պես սեկցիաներ ունի շատ յերկրնե-
 րում, և, վորն ավելի կարևոր և,
 նրա անդամների յելույթները լայնո-
 րեն լուսարանվում են մամուլում:
 Այդ կազմակերպությունը պնդում և
 բոլոր կարծիքների, ներառյալ և ո-
 պողիցիոն կարծիքները, ազատ աը-
 տահայտման իրավունքի վրա: Յես
 հույս ունեմ այս թեմայի շուրջը խո-

սեւ Մաքսիմ Գորկու հետ: Սակայն
չդիտեմ, թե այստեղ կարող է
արդյոք տրվել այդքան լայն ազա-
տություն:

Ստալին. Այդ մեղանում, բոլշե-
վիկներին մոտ, կոչվում է «ինքնա-
քննադատություն»: Դա լայնորեն
կիրառվում է ԽՍՀՄ մեջ:

Յեթե Դուք ունեք վորեւէ մի ցան-
կություն, յետ սիրով կողնեմ Ձեզ:

Ուելս. Շնորհակալություն է
հայտնում:

Ստալին. Շնորհակալություն է
հայտնում զրույցի համար:

Գրի առավ` Կ. ՈՒՄԱՆՍԿԻ

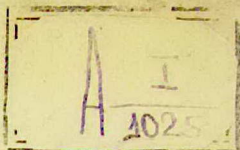

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0034589

40
-044000

Беседа тов. Сталина
с английским писателем Г. Дж. Уэльсом
Гиз. ССР Армении, Эривань, 1934 г.